

Prof. dr hab. Wanda Stokowska

**Ocena pracy doktorskiej lek. Anny Ostrowskiej
„Wpływ nawyków żywieniowych na stan zdrowia jamy ustnej
18-letniej młodzieży licealnej”**

Promotorem rozprawy jest prof. dr hab. Elżbieta Maciorkowska.

Jama ustna jest szczególnie narażona na skutki złego odżywienia. Już w okresie płodowym matka powinna dostarczyć odpowiednią ilość i jakość pokarmów. Potrzebna jest odpowiednia ilość białka, ale także minerałów i soli mineralnych. Najlepiej udokumentowanym zagadnieniem wpływu diety na zdrowie jamy ustnej jest związek spożywania cukrów i występowania próchnicy. Mimo długotrwałych i wielokierunkowych badań dotyczących rozwoju próchnicy zębów, wiele jest niewyjaśnionych punktów jej patogenezы. Wiemy, że ślina stanowi istotny czynnik chroniący zęby przed tą chorobą, ponieważ zawiera wiele substancji ochronnych. Klinicyści dobrze znają przypadki występowania próchnicy kwitnącej u osób z zaburzeniami wydzielania śliny, dlatego też każde badanie oceniające ekosystem jamy ustnej i wpływ różnych składników śliny na zdrowie jamy ustnej jest bardzo istotne.

Celem pracy było wykazanie zależności między nawykami żywieniowymi a stanem zdrowia jamy ustnej, to znaczy występowaniem próchnicy i chorób przyzębia. Oceniono także występowanie chorób jamy ustnej w zależności od warunków socjalno-bytowych. Mając na uwadze rolę śliny jako czynnika ochronnego przed próchnicą i chorobami przyzębia Autorka postanowiła wykonać pomiar stężenia wybranych cytokin prozapalnych (IL-6, IL-8 i TNF- α).

Tematyka badawcza podjęta przez doktorantkę jest bardzo trafna, a założenia pracy pozwolą wykazać, czy niekorzystna dieta wpływa na stan jamy ustnej.

Aby wykonać te zadania doktorantka objęła badaniami 368 uczniów klas III, w wieku 18 lat. Badanie składało się z trzech części. Część pierwsza polegała na wypełnieniu kwestionariusza sporządzonego przez Autorkę, dotyczącego sposobu odżywiania się i nawyków higienicznych. Przygotowana ankieta zawierała aż 72 pytania, które uwzględniały status społeczny, ilość i rodzaj posiłków w ciągu dnia. Pytano między innymi o rodzaj produktów stanowiących przekąski między posiłkami, produkty z pełnego ziarna, "zdrowe" tłuszcze, nasiona roślin strączkowych, owoce, warzywa, mleko, jaja, ryby, mięso, słodcyce oraz napoje. Jest to bardzo dobrze przygotowany kwestionariusz, wymagający włożenia wiele

pracy w jego opracowanie. W ankiecie znalazły się też pytania dotyczące spożywania alkoholu, przyjmowanie antybiotyków, żucia gumy, istnienia parafunkcji, a także sposoby utrzymania higieny jamy ustnej, wcześniejsze sposoby leczenia stomatologicznego i częstość wizyt u dentysty.

Do przeprowadzenia badania stomatologicznego Doktorantka stosowała podstawowe narzędzia stomatologiczne, a uzyskane dane nanosiła na kartę badania stomatologicznego. Ocenę zdrowia jamy ustnej przeprowadzono u 284 licealistów badając stan uzębienia, błony śluzowej i przyzębia posługując się wskaźnikiem PUW, wskaźnikiem płytki nazębnej PLI i wskaźnikiem dziąsłowym GI.

Trzecia część badania dotyczyła oceny śliny niestymulowanej, pobieranej na czczo. Badanie to dotyczyło 35 osób, wyróżniono grupę dziewięciu uczniów bez aktywnej próchnicy (grupa kontrolna) i 26 osób z aktywną próchnicą. Przy użyciu testu Elisa oceniono w ślinie stężenie cytokin prozapalnych (IL-6, IL-8, TNF- α). Wszystkie uzyskane dane zostały poddane testom statystycznym. Przy porównywaniu danych dwóch grup użyto testu Manna-Whitneya, przy porównywaniu większej liczby grup zastosowano test nieparametrycznej analizy wariancji Kruskala-Wallisa, z testem post-hoc Dunna-Bonferroni. Badania te uzyskały zgodę komisji bioetycznej przy UM w Białymstoku.

Wyniki badań zostały przedstawione na 34 stronach wydruku komputerowego, zobrazowane na 40 rycinach i w 26 tabelach. Frekwencja próchnicy w badanej grupie wynosiła 100%. Wśród zwyczajów żywieniowych istotny wpływ na występowanie próchnicy odgrywało pojadanie między głównymi posiłkami. Średnia arytmetyczna liczba zębów z aktywną próchnicą była niemal czterokrotnie wyższa u licealistów nie przestrzegających przerwy między posiłkami w porównaniu do osób niepojadających. Najwyższe wartości wskaźnika PUW odnotowano w grupie osób spożywających słodczy codziennie.

Przeprowadzone badania wykazały wpływ żywienia na występowanie schorzeń przyzębia. Przekąski w postaci kanapek, słodczy i potraw z wysoką zawartością tłuszczu sprzyjały odkładaniu się płytki. Pozytywnie oddziaływały: pojadanie owoców i warzyw, a szczególnie jabłek i marchwi oraz picie mleka.

Wyniki badań śliny wykazały, że średnie stężenie cytokin prozapalnych takich jak IL-6, IL-8 i TNF- α są statystycznie wyższe u pacjentów z próchnicą aktywną. Niewątpliwie doniesienie to wymaga dalszych badań.

Z przeprowadzonych badań Autorka wyciągnęła 4 wnioski, które logicznie odpowiadają na pytania postawione w celach pracy.

Praca napisana jest pięknym językiem, prawidłowo udokumentowana. Dobór literatury jest właściwy, spis publikacji to 127 pozycji, w większości z ostatnich 10 lat i anglojęzycznych.

Z przeprowadzonych badań Autorka wyciągnęła właściwe wnioski, prawidłowo przeprowadziła dyskusję, porównując wyniki swoich badań z wynikami innych Autorów, krytycznie ustosunkowując się do rozbieżnych wyników doświadczeń. Doktorantka poprawnie sformułowała swoje założenia badawcze.

Układ pracy jest typowy, zawiera bardzo dobrze przygotowany wstęp omawiający wszystkie aspekty dotyczące prawidłowego żywienia, szczególnie w okresie rozwojowym, wpływające na stan zdrowia. Przeprowadzone badania oceniające zachowania żywieniowe młodzieży szkolnej wskazują na wiele błędów w procesie odżywiania, takich jak: nieregularne spożywanie posiłków, pomijanie pewnych produktów, spożywanie produktów wysokoprzetworzonych, słodczy czy też spożywanie słodkich, gazowanych napojów. Takie postępowanie ma niewątpliwy wpływ na stan zdrowia. W 2009 roku Instytut Żywienia i Żywności opracował szczegółowe zasady żywienia dzieci i młodzieży zwane „dziesięcioma przykazaniami zdrowego żywienia” co przedstawia Autorka we wstępie. Następnie Doktorantka zwraca uwagę na wpływ niedoborów pokarmowych na stan zdrowia jamy ustnej. Doprowadzają one do zaburzeń formowania twardych tkanek zęba co w ostateczności prowadzi do większej podatności na próchnicę i zaburzeń zgryzowych. Wstęp jest opracowany bardzo merytorycznie co świadczy o rzetelnym przygotowaniu się Autorki do opracowania tej rozprawy. Następne rozdziały to cele pracy, materiał i metody przedstawione bardzo dokładnie, wyniki badań oraz dyskusja.

Z obowiązku recenzenta zwracam uwagę, że w pracy nie została uwzględniona składowa U (z liczby PUW). Autorka przedstawia jedynie, że główną wartość we wskaźniku intensywności próchnicy stanowią wypełnienia, ale o zębach usuniętych nie ma wzmianki. Być może wszyscy badani mieli pełne łuku zębowe (bez usuniętych zębów), co wg WHO byłoby osiągnięciem celu zdrowia na rok 2000 dla młodzieży 18-letniej. Poza drobnymi błędami literowymi należy poprawić na stronie 28 wartość PUW w uzębieniu mlecznym na małe litery (puw).

Stwierdzam, że rozprawa doktorska lek. dent. Anny Ostrowskiej na temat: "Wpływ nawyków żywieniowych na stan zdrowia jamy ustnej 18-letniej młodzieży licealnej" stanowi samodzielne, dojrzałe opracowanie, dobrze zaplanowane, wykonane i zinterpretowane. Wnioski z przeprowadzonych badań odpowiadają na pytania postawione w celach pracy. Przedłożona mi do oceny praca spełnia wymagania Ustawy o stopniach i tytule naukowym

stawiane rozprawom doktorskim. Dlatego przedstawiam wniosek do Wysokiej Rady Wydziału Nauk o Zdrowiu UM w Białymstoku lek. dent. Anny Ostrowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Proponuję też wyróżnienie pracy.

Dr. Stohowska